

ФИНАНСОВИТЕ ПРОБЛЕМИ НА ДЪРЖАВАТА И СВОБОДНОТО ПАЗАРНО СТОПАНСТВО

Обект на изследване са финансовите отношения между държавата и фирмите по повод определянето на данъчните плащания. Анализирани са възможностите за подобряване на системата за определяне на реалните задължения. Като се използва опитът на известни транснационални фирми и практиката на икономически развити страни, се показват възможностите за усъвършенстване на данъчната система.

JEL: E62; G28

“Всяка страна вижда в бягството от плащане на данъци незначителен грях, който обаче несъмнено погубва нейното бъдеще.” Тези смели недвусмислени думи принадлежат на бившия канцлер на ФРГ Хелмут Кол и се отнасят до опасността на проблема с бягството на германските стопански предприятия от плащане на дължимите данъци към държавата.

Този проблем не е откритие на най-големите индустриални предприятия. Същото явление се наблюдава и при огромния брой средни фирми. А тъй като последните се възползват редовно от преобладаващите различия в отделните национални данъчни системи, те са в състояние да сведат данъчните си плащания до минималното възможно равнище в международен мащаб.

Може би най-простият метод на т.нар. експерти по данъчно планиране е трансферната тарифа (transfer pricing), а правилото тук е да се създаде съюз, който да обедини фирмите и филиалите, принадлежащи на една компания-майка и намиращи се в различни държави. Тъй като тези фирми и филиали оперират помежду си с полуготови стоки, услуги или патенти и лицензи, те могат да си начисляват разходи в почти произволни размери. Поради това разходите на компаниите, които развиват международна дейност, се оказват с максимални размери, по-специално в онези страни, където данъчният процент е най-висок. Що се отнася до страните, където данъчният процент е относително нисък, там се процедира точно обратното. Фирмите и филиалите им реализират огромни печалби, въпреки че в отделни случаи тяхното представителство не е повече от един офис, в който има само един факсов апарат и нищо друго и където работят не повече от двама служители. Известно е, че държавните инспектори не са в състояние да се справят с тези методи. Те не биха могли да докажат, че цените, които си начисляват в търговията помежду си самите фирми-собственици на филиалите и дъщерните компании, са недействително завишени, още повече, че с редки изключения на пазара няма цени за сравнение за много от стоките, които са обект на тази търговия. Поради това данъчните служители могат само да се съмняват, когато фирмите допуснат съвсем крещящи

скандални отклонения от реалните цени. Подобен случай имаше в Япония - една от страните с относително висок данъчен процент. В началото на 90-те години много от транснационалните компании прехвърлиха всякакви граници в данъчните си измами. Стигна се дотам, че през есента на 1994 г. Министерството на финансите в Токио принуди над 60 компании, сред които световноизвестни фирми като "CIBA Geigy" и "Кока-Кола",¹ да заплатят впоследствие около 2 млрд. германски марки заради това, че са начислили в бюджетите си завишени трансферни цени.

Няма съмнение, че скромни ревизионни кампании от подобен род, осъществявани от данъчни инспектори, чувстващи, че чашата е преляла, няма да променят значително организираното бягство от плащане на данъци. А когато трансферната тарифа не е твърде ефективна за бягството от данъци, има и други видове хитрости. В много случаи например се използва т. нар. двойно намален лизинг (double dip leasing). При него фирмите се възползват от това, че в много страни са в сила различни указания относно амортизационните отчисления за оборудване, взето под наем. Това позволява разходите за закупуване на машини, съоръжения, електроцентрали, самолети, да намалят данъчното бреме в две страни едновременно. Разпространен е също т.нар. начин "холандски сандвич" (dutch sandwich), при който си партнират дъщерна фирма със седалище в Холандия и завод, намиращ се например на холандските Антилски острови или пък в Швейцария. Използването и на двете данъчни законодателства едновременно дава възможност за 9/10 от печалбите на фирмата да се плати данък в размер на не повече от 5%.²

За да противодействат на тези и подобни на тях методи, правителствата и законодателните институции във всички краища на света се опитват, разбира се, да реформират методите за контрол и проверка и да запълват празнотите и пролуките в закона. И въпреки всичко обикновено тези мерки не дават резултат. "В крайна сметка всички мошенически способности могат да бъдат прикрити чрез ширещите се във фирмите усложнени универсални структури",³ както твърди адвокат-специалист по данъчно дело. От своя страна Йоханес Хувер, експертът, завеждащ данъчната служба в германското Министерство на икономиката, очертава тази проблематика така: "Нещата приличат на игра между заек и таралеж. Добрите специалисти, от чиито съвети по данъчните въпроси се ръководят фирмите, винаги и навсякъде са по-хитри от данъчните служители."⁴ Така става категорично ясно, че през изминалите 15 години фирмите, които оперират трансгранично,

¹ Вж. *Мартин, П., Х. Шуман*. Капанът на глобализацията и посегателството срещу демокрацията и благоденствието (на арабски език), с. 352.

² Пак там, с.353.

³ Пак там.

⁴ Вж. *Die Zeit*, 25.06.1993.

са успели да въвлекат почти всички държави в света в едно явление, което може да бъде определено като "конкуренция между данъчните системи". Тъй като отделните страни се конкурират помежду си на международната арена за привличане на инвестиции и същевременно поради безсилието на данъчните си служби и чиновници, на държавите не им остава нищо друго освен да работят за коригиране на данъчните си проценти така, че да бъдат относително изравнени на ниско равнище.

Заслужава да се отбележи, че тази низходяща тенденция започва още от 1986 г., когато американската администрация намалява данъчния процент върху приходите на акционерните дружества от 46 на 34%, поставяйки основите на ново данъчно равнище в световен мащаб. Впоследствие с течение на времето повечето от останалите индустриални държави предоставят същата преференция.

Последиците от данъчната политика, препятствана от държавните граници, станаха вече очевидни, макар че да се говори за тях по време на политически дискусии е табу. Освен валутната политика и възможността за определяне равнището на лихвения процент и обменния курс, в многонационалната икономика малко по малко се загубва и един друг важен аспект на националния суверенитет - данъчната политика.

В рамките на Европейския съюз например конкуренцията придобива странни и удивителни видове и форми. От 1995 г. насам Белгия предлага за проектите, по които работи в поне четири страни, да бъдат основани т.нар. координационни центрове. В тях на фирмите ще бъде дадена възможност да концентрират всички услуги, рекламни и маркетингови операции, както и правните си отдели, а на първо място сред всичко това, разбира се, всичките си финансови операции, без да са принудени да плащат данък върху печалбите, а всичките им задължения се свеждат до плащането на данък върху незначителна част от местните си разходи.

Следователно не е чудно, че този модел намира много широко разпространение. Списъкът на облагодетелстваните от предимствата, които предлага той, започва със световни фирми, работещи в петролния отрасъл (например "Ессон" и "Мобил"), и завършва с производителите на автомобилни гуми. Така компанията "Опел" си спестява значителни данъчни плащания чрез финансов център, основан от нея в Антверпен. Отговорниците за бягство от данъчни плащания в "Даймлер-Бенц" са се преместили в Завентем, а колегите им от "БМВ" са се установили в Борнем. Така благодарение на белгийското великодушие израстват и се развиват финансовите корени, пуснати от тези компании в сърцето на Европейския съюз, за да се превърнат те в най-печелившите предприятия. Компанията "БМВ" например въз основа на обявеното в бюджета ѝ, твърди, че е

реализирала в белгийския си филиал 1/3 от общата сума на своите печалби, макар че не е произвела там дори един-единствен автомобил.⁵

Но най-щедрата и най-примамливата оферта в сферата на избягването на данъчните плащания идва от ирландското правителство за всички, които управляват финансовите си сделки от офиси в района на Дъблинските докове. Например от всяка германска марка приход от лихвите, които легално получава регистрираният в Ирландия клон, държавната хазна получава само 10%. Поради това сега в луксозните офиси, намиращи се на бившето градско пристанище, се помещават малки филиали на близо 500 многонационални компании, представляващи - по определението на председателя на Германско-ирландската търговска камара - "най-големите фирми". Така редом с "Мицубиши" и "Чейз Манхатън банк" там са представени всички големи банки и застрахователни компании и даже германската Протестантска кредитна кооперация от град Касел. В примера с Германия, както пише сп. "Дер Шпигел", сумите, които германските компании са укрили чрез Ирландия от очите на германските данъчни служби през 1994 г., са близо 25 млрд. марки според оценките на Германското федерално бюро по финансовите въпроси.⁶

За разлика от впечатлението, което създават високите данъчни проценти, упоменати в данъчното законодателство, според заключения на Германския институт за икономически изследвания в Берлин в Германия например реалният среден процент на данъците върху печалбите на фирмите и работещите за своя сметка частници е намалял от 37% през 1980 г. на само 25% през 1994 г. В действителност това развитие и тази тенденция не са само германски. В условията на доминираща данъчна конкуренция процентът на данъците, с които се облагат фирмите, намалява не само в отделни страни, но и в мащабите на целия свят.⁷

Така виждаме, че данъците се определят вече не от демократично избраните правителства, а от ония, които направляват потоците от капитали и стоки - те определят каква сума искат да платят, за да може държавата да изпълнява възложените ѝ задачи. Няма съмнение, че много от международните играчи вече напълно съзнават този факт.⁸

Следователно финансовите ресурси на държавата са започнали да се изчерпват. Има ли изход за нея?

Изчерпването на държавните резерви под въздействието на интернационализацията на икономиката се отразява не само върху приходите. Новата интернационализирана икономика присвоява също все по-голям дял от държавните разходи. Конкуренцията за минимални данъчни

⁵ Вж. Die Woche, 3.11.1995.

⁶ Вж. Der Spiegel, 1996, N 12.

⁷ Мартин, П., Х. Шуман. Цит. съч., с.355.

⁸ Der Spiegel, 1996, N 26.

плащания се засилва успоредно с конкуренцията за получаване на най-щедри дарения и помощи. В това отношение придобиването на терени и всичко необходимо като улици, пътища, железопътни линии, електро- и водоснабдяване се смята за безплатно или срещу минимално заплащане в международен мащаб. Освен това се, ако някоя фирма иска да построи свой собствен завод, занимаващите се с изчисляване на производствените разходи би трябвало да прогнозира, че тя ще получи помощи и дотации под различна форма и наименование. Така, когато южнокорейската многонационална компания "Самсунг" се съгласява да инвестира например 1 млрд. дол. в новия си завод за електронна техника в северната част на Великобритания срещу 100 млн. дол. от държавната хазна, тя би трябвало да е получила значителни облекчения и да е приела твърде добра цена. Държавите и районите, които днес се стремят към това, компанията "Мерцедес-Бенц" например да построи завод на тяхна територия, трябва да платят много по-голяма цена. Така по отношение на завода, който компанията строи в областта Лотринг-Лорен за производство на малолитражните си автомобили, данъкоплатците от Франция и от Европейския съюз е трябвало да платят 1/4 от общата сума на инвестициите под формата на преки дотации, получавани от "Мерцедес-Бенц". Ако към тези суми прибавим размера на очакваните данъчни облекчения, ще се окаже, че държавата е участвала - без никакво право на мнение - с 1/3 от сумарните инвестиции,⁹ а това не е изолиран случай. По същия начин тази компания участва с едва 55% от общите разходи по изграждането на новия ѝ завод в американския щат Алабама, което не изчерпва списъка на подобни примери. "Дженерал Мотърз" също постави като условие на правителствата на Полша и Тайланд да ѝ предоставят данъчни облекчения в течение на 10 години, смятано от 1996 г. От своя страна правителството на ФРГ успя да постигне връх в привличането на инвестиции в източната част на страната посредством предоставяне на щедри дотации. Например американската фирма "Ей Ем Ди" ("Advanced Micro Devices"), работеща в областта на електрониката, получава 800 млн. марки, т.е. 35% от общата стойност на очакваните инвестиции, срещу изграждането на нов завод за производството на компютърни платки в гр. Дрезден. Освен това германското правителство дава гаранция за кредит в размер на 1 млрд. марки. Други 500 млн. марки предоставя банков консорциум, в който участват филиали на Германската държавна банка. Така в крайна сметка фирмата не финансира дори 1/5 от общата сума на инвестициите, което означава, че по-голямата част от рисковете, които крие проектът, се поемат изцяло от гражданите-данъкоплатци.¹⁰

⁹ Commission of International Investment. Incentives and Foreign Direct Investment. Background Report by the Secretariat. Genef, 1995.

¹⁰ Вж. Frankfurter Rundschau, 15.12.1996.

Всичко това дава ясна представа за начина, по който опитът за привличане на световни икономически институции чрез дотации, финансови помощи и широки облекчения, води до финансово изтощаване на държавите и нациите. В хода на подобни реформи цели нации и държави попадат в капан.

Надпреварата за предоставяне на подобна финансова помощ сваля завесата от лутането на политиката и правителствата в лабиринтите на глобализираното стопанство. Както подчертава Конференцията на ООН за търговия и развитие (ЮНКТАД), “натискът, предизвикван от международната конкуренция, подтиква правителствата да предоставят финансови примамки, необосновани от обективни критерии”. А точно тази организация е призвана да утвърждава непрекъснато методите за предоставяне на финансова помощ и подкрепа в света. И по-нататък експертите на ООН продължават, подчертавайки, че да се намерят нови методи, “предпазващи от такава крайност”, е вече изключително актуална цел.¹¹

Какъв обаче е смисълът от подобни предупреждения, колкото и важни да са те?

Политиците са принудени да показват пред избирателите си, че работят ежедневно за противодействие срещу безработицата и другите социално-икономически проблеми, свързани с недоволството от страна на немалка част от населението. Както изглежда, устремени към постигане на интеграция в световното стопанство, те вече не си дават сметка, че в резултат на скъпоструващите финансови облекчения и примамки, които предоставят за проектите на територията на страните им, причиняват огромни щети в дългосрочен план. Неоспорим факт е, че когато, стремейки се към запазване на националната квота в световното производство и постигане на растеж, източват бюджетите на собствените си страни посредством това бреме, политиците подчиняват страните, а оттам и народите си на една логика, възприемаща нещата през призмата на единичния проект. От макроикономическа гледна точка обаче това води към катастрофа. Сега например според експертни оценки¹² икономическите дотации струват само на ФРГ над 100 млрд. марки годишно, без да се смятат онези сектори, които традиционно не са в състояние да бъдат възстановени без дотации, като селското стопанство, минната промишленост, жилищното строителство, ж.п. транспорта и др.

Такова упорито преразпределяне на богатствата вече започва да променя забележимо структурата, върху която се гради същността на държавата. Държавните бюджети се оказват подвластни на същото помитащо всичко по пътя си надолу течение, на което се подчиняват и доходите на гражданите. И всичко това става в момент, когато населението настоява пред правителствата, особено в развитите индустриални общества, а и навсякъде, да поемат все по-голямо

¹¹ Commission of International Investment...

¹² Мартин, П., Х. Шуман. Цит. съч., с. 365.

бреме. Модерните технологични методи например превръщат поддържането на инфраструктурата в постоянно поскъпваща дейност. От друга страна, замърсяването на околната среда прави неизбежно предприемането на широкомащабни реформи. Има и още един фактор, който трябва да бъде взет предвид - нарастващата средна възраст на населението, поради което е неизбежно увеличаването на разходите за здравеопазването и за пенсиите.

Следователно в много случаи по силите на политическите ръководители е единствено да ограничат държавните разходи за онези сфери и звена, нямащи лоби, което да ги защитава, т.е. да ограничават държавните разходи за системата за социално осигуряване, здравеопазване, култура и комунално обслужване. По този начин държавите се превръщат в институции, осъществяващи преразпределението на националния доход и богатство в посока от социалните слоеве в основата на пирамидата към онези, които са на нейния връх.

Ето още един пример с ФРГ - държавата, радвала се на социална стабилност в продължение на повече от четири десетилетия. През 1996 г. федералното правителство внася проект за данъчен закон, с който открива парламентарните дебати за бюджета за 1997 г. Според този закон се предвижда приходите на частния и на държавния сектор да се съкратят с 14.6 млрд. марки за една година, вследствие на което данъчното бреме да намалее в същите размери както за предприятията, така и за работещите за собствена сметка.¹³

Ако вземем САЩ и Великобритания - държавите, където правителствата отрано и доброволно ограничиха дейността си, ще добием представа за състоянието, до което ще доведе структурирането на държавния бюджет в полза на свободното (частно) стопанство. По отношение на поддържането и разширяването на обществената инфраструктура е налице финансов дефицит във всички аспекти. В сравнение с брутния обществен продукт американската държавна администрация инвестира едва 1/3 от онова, което се изразходва в Япония за нуждите на пътната и железопътната мрежа, училищата и университетите и болниците.¹⁴ Във Великобритания пък, която се смята за държава-еталон от гледна точка на прилагане на модерната либерална теория, образователната система и социалното осигуряване са почти на равнището на развиваща се страна. Едно от всеки три британски деца расте в условията на бедност и недоимък. Поради недостатъчното социално осигуряване 1.5 млн. деца на възраст под 16 години са принудени да работят, за да припечелват прехраната си. Освен това, докато в Европа 4/5 от 18-годишните получават професионална подготовка, във Великобритания по-малко от половината от младежите на тази възраст научават нещо ново. Резултатите от извършено проучване

¹³ Пак там.

¹⁴ Пак там.

показват, че 1/5 от 21-годишните не успяват да извършат устно елементарни аритметични действия, а 1/7 не могат да четат и да пишат.¹⁵

В Германия - държава, относително богата, където благосъстоянието е достойствие, общо взето, на цялото население, очакващо по традиция от държавата да се заеме с редица задачи и задължения, на хоризонта вече се забелязва началото на подобно развитие/упадък в социално отношение. Един мъж от Франкфурт казва нещо, което буди тревога и страх: "Ние сме на път да загубим способността да поддържаме социалното равновесие... Ако това развитие/упадък продължи, то мирното съвместно съществуване между класите, националностите, различните начини на живот ще бъде заплашено да рухне."¹⁶

Принудителното съкращаване на държавните бюджети поставя политиките в положението на стрес и колебание. Те не знаят как да поемат бремето на задачите, лежащи на плещите им, неспособни са да понесат бедата, която се шири по всички краища на планетата, тъй като причината за нея се крие в неотразимата според техните твърдения власт, възплътена в икономическия прогрес. Няма съмнение, че това води до разрушаване устоите на системата на демократичната държава. Няма съмнение също, че постоянните кризи в държавните финанси не са нищо друго, освен една от многобройните прояви на политически упадък.

Успоредно с доминирането на държавата във валутната и данъчната сфера в наше време се разклаща и още един от стълбовете на националното - държавният монопол върху властта. Така, както е при банките и промишлените предприятия, извършителите на трансгранични престъпления и тук се възползват от премахването на законовите ограничения, наложени върху икономиката. На равнището на отделните индустриални държави полицейските органи и съдебната система говорят за очевиден скок в ръста на организираната престъпност. Служител на Интерпол посочва именно този факт с думите: "Онова, което е в интерес на свободната търговия, е в интерес и на престъпниците."¹⁷ И какво още? Според оценките на експертна група, сформирана от седемте най-развити икономически държави през 1989 г., обемът на продажбите на хероин на световния пазар през 1990 г. е нараснал 20 пъти за предходните 20 години, а търговията с кокаин се е увеличила 50 пъти.¹⁸ Горчивата истина е, че който е способен да търгува с наркотици, несъмнено е способен да търгува и с всичко друго, нарушаващо законите. Освен това търговията с контрабандни цигари и нелегалният трафик на незаконни емигранти, оръжие и крадени коли вече започват да конкурират икономиката в сянка по отношение на баснословните приходи, които носят.

¹⁵ Вж. The Independent, 16.06.1996.

¹⁶ Frankfurter Rundschau, 29.06.1996.

¹⁷ International Herald Tribune, 30.08.1995.

¹⁸ Вж. Financial Action Task Force Working Group. Status Report, Paris, 1990.

Незаконният трафик на хора - една от съвременните форми на търговия с роби, носи на някои китайски банди, работещи в САЩ, печалби, възлизащи на 2.5 млрд. дол. годишно по оценки на американско държавно ведомство.¹⁹ В Европа пък експлозивният ръст на контрабандата на цигари е израз на новото могъщество, с което разполагат фирмите, работещи в сферата на тази незаконна търговия. Докъм края на 80-те години бягството от плащане на данъци върху цигарите беше предимно италиански проблем. От началото на 90-те години обаче строго организирани структури успяха да си извоюват пълна свобода на действие на всички вътрешни европейски пазари. И докато броят на необмитените цигари, конфискувани от германските власти две години по-късно, възлиза на 347 млн. къса, през 1995 г. той нараства на 750 млн. - цифра, която представлява по оценки на германските митнически служители едва 5% от общия обем на продажбите. Бюрото по данъчните престъпления в Кьолн оценява размера на годишните загуби, които понася само германската данъчна система, на 1.5 млрд. марки. А на общоевропейско равнище тези загуби се колебаят между 6 и 8 млрд. марки.²⁰

Богатствата на фирмите, които работят в сферата на престъпността и незаконните действия, са баснословни. А произтичащите от това резултати несъмнено будят страх. От гледна точка на санкциите днес световната организирана престъпност се е превърнала в икономическия отрасъл с най-голям растеж, реализирайки печалби, възлизащи на 500 млрд. дол. годишно. В едно изследване на Университета в Мюнстер, представено пред Федералното бюро за борба с престъпността в Германия, експертите предвиждат, че в близко бъдеще престъпления като търговията с хора, връщането на незаконно работещите, кражбите на коли, рекет ще се увеличат в Германия с 35%.²¹ Така, предвид на прогресивно нарастващите финансови фондове, с които разполагат, престъпните картели успяват да подкупят някои фирми и държавни администрации, и дори нещо повече, налице е вероятност да закупят собствеността им и да установят цялостен контрол върху тях. Необходимо е да се отбележи, че рисковете от тази вероятност се стават толкова по-големи, колкото по-нежизнеспособни и вяли са държавните органи. В Русия, Украйна и България, в Колумбия, Хонконг и Йемен незаконните и законните операции са дотолкова взаимно преплетени, че е трудно да се разграничат, тъй като вече почти никой не е в състояние да определи дали една или друга държавна служба се бори за налагане на закона, или пък действа по поръчка на самите престъпници, чернорборсаджии и спекуланти за съкрушаване на техните конкуренти.

Във връзка с това едно проучване на общественото мнение, извършено от Германската асоциация на законно регистрираните счетоводители, по

¹⁹ Вж. Time, 24.08.1994.

²⁰ Мартин, П., Х. Шуман. Цит. съч., с.380.

²¹ Deutsche Press Agention, 8.07.1996.

време на което са анкетирани ръководителите на стотици фирми в 18 страни, разкри, че почти половината от тях смятат растящата икономическа престъпност за проблем, който е подпалил и тяхната черга.²²

Така държавата и политиката във всички краища на света се оказват в несъмнено отбранителна позиция. Законът за борба с картелите, който в миналото е бил гаранция за пазарната икономика, че фирмите няма да заговорничат и да се договарят за експлоатация на потребителите и данъкоплатците, сега губи своята ефективност. На практика той няма вече никакво значително влияние върху по-голяма част от пазарите и държавите в условията на глобализацията. Може би най-красноречиво доказателство за това са авиокомпаниите, химическата промишленост, търговията с авторски права за излъчване на филми и телевизионни предавания.

Списъкът с провалите на държавата при взаимодействието ѝ с хаоса на световния пазар е почти безкраен. Малко по малко правителствата във всички краища на света губят способността си да поемат инициативата за направляване развитието на нациите и страните си. На всички равнища и във всички сфери става все по-очевидна грешката в системата на световната интеграция. Така, въпреки че потокът от стоки и капитали придобива световни измерения, ориентацията, регулирането и контролът си остават национална задача. Икономиката се превръща в доминираща над политиката до степен на пълно анулиране.

За разлика от широко разпространеното в света схващане, засилващото се безсилие на държавата в никакъв случай няма да доведе до общо отслабване на държавния апарат, т.е. до "края на националната държава", предсказан от бившия председател на фондацията "Макензи" в Азия Кеничи Охама. Държавата и нейното правителство си остават единствената институция, към която могат да се обръщат гражданите и избирателите, за да поискат от нея да се грижи за справедливостта, търсенето на отговорност, постигането на промени и необходимото управление на развитието.

Същото се отнася и за представата, че самото взаимно срастване на компаниите е в състояние да поеме задачите на държавата. Тази концепция, която намира разпространение в някои западни държави и особено в американското списание "Нюзуик", "е абсолютно необоснована илюзия",²³ тъй като колкото и голяма да е силата и могъществото на предприятията, никое от тях няма и да помисли да поеме отговорност за развитието и промените, ставащи извън самото предприятие. Това поначало не е негово задължение, а и шефовете на фирмите първи настояват за намеса на държавата, щом почувстват някакво ограничение или затруднение. По тази причина, вместо да се пристъпи към общо съкращаване на бюрократичната администрация,

²² ORF. Zeit im Bild, 2.08.1996.

²³ Вж. The State is Withering and Global, Business is Taking Charge. - Newsweek, 26.06.1995.

на много равнища се извършва точно обратното. Тъй като не са в състояние да проведат истински радикални реформи, политиците и политическите служители са принудени да следват политика на взаимодействие с външните обекти, а не със сърцевината и първичната същност на проблема. В повечето случаи тази формална политика, която не влиза в досег със същността на проблемите, води до още по-голямо бюрократично обременяване, което няма край. Това се отнася и до широките законодателни актове, предоставени на собствениците на предприятията, в момент, когато осъществяването на една данъчна реформа, отговаряща на изискванията на социалната справедливост, влиза в разрез със стремежите на собствениците и фирмите. Ето защо политиката и политиците във всички страни, колкото и да са различни, приемат пакет от преференции и изключения за тази група лица - факт, който кара административните и данъчните служители да се лутат в лабиринтите на тези мерки и указания.

В същата насока, но с методи, чиито последици са непредвидими, се движат и реакциите на политиците спрямо рисковете от престъпността. Тъй като не са в състояние да стигнат до гръбнака на капитала (престъпниците, възприели нормите на пазарното стопанство), политиците в почти всички държави в света постигат своя идеал, разширявайки органите на разузнаването и полицията. Тук нещата стигат до подслушване на гражданите в собствените им домове в случай, че следствието има и най-незначителното съмнение, че те са замесени в някаква форма на организирана престъпност. Нещо повече, това може да се случи не на базата на съмнение, а като превантивна мярка (както става в някои развиващи се страни).

Разширяването на контролните органи ни дава представа за насоката на развитието - ако няма повече възможности за ограничаване на хаотичния натиск, произтичащ от интегрираните пазари, с политически средства, тогава е необходимо да се противодейства на последиците с репресивни средства, което пък означава, че деспотичната държава ще се превърне в подходящ отговор на неспособността на управлението да се справи с икономиката и развитието.

Има ли решение за подобни проблеми?

Необходимата правилна стратегия в това отношение е кристално ясна. Тя се състои в международното коопериране. Учените и изследователите, занимаващи се с това, защитниците на околната среда и политиците отдавна настояват за трансгранично, наднационално обединяване на националните политики. През последните десет години богатите индустриални държави наистина пристъпиха към интензивно коопериране. Значително нарасна броят на международните правителствени конференции и транснационалните споразумения. Западна Европа отиде още по-далеч, като в контекста на договорите за общи пазари и полагане основите на Европейския съюз създаде законодателно събрание, чиято дейност се разпростира върху редица държави. Като се започне от Екологичната

конференция в Рио де Жанейро през 1992 г., мина се през Демографската конференция в Кайро през 1995 и се стигне до Конгреса за бъдещето на градовете, проведен в Истанбул през 1996 г. - една дълга листа на форуми, организирани от ООН, става ясно, че националната политика придобива все по-ефективни международни измерения.

Както се вижда, малко по малко изкрystalизира някаква форма на междуправителствена координация в световен мащаб. Бившият генерален секретар на ООН Бутрос Гали направи ценна крачка в тази посока, възлагайки на група бележители и водещи политици да проучи пътищата за такава координация. И наистина през 1995 г. тази група представи подробна програма за пътищата, по които може да бъде постигнато оптимално глобално управление на света. Същността ѝ се състои в реформиране на Съвета за сигурност на ООН, като под формата на допълваща институция към него бъде създаден Съвет за икономическа сигурност.

В действителност тези предложения имат за цел, на първо място, демократизиране на ООН и засилване на нейната способност да поема инициативи.²⁴ Същевременно някои неправителствени политически организации също глобализираха дейността си. Така организациите "Грийнпийс" и "Амнести Интернешънъл" разгърнаха борбата си за защита на околната среда и правата на човека в почти всички кътчета на планетата и станаха много популярни в цял свят. Според редица наблюдатели победата, постигната от природозащитниците през лятото она 1995 г. в борбата им да попречат на многонационалната компания "Шел" и на британското правителство да потопят нефтодобивната база "Брент Спар", представляваше демократична изява на мнението на потребителите с подкрепата на медиите, чиито кореспонденти присъстваха във всички краища на света.

Но какво по-нататък? Означава ли всичко това, че светът е започнал да се приближава към кооперирането, имащо за цел да спаси социалната стабилност и екологичното равновесие? Нима вече има нужда единствено от незначителни действия, за да бъде постигнато оптималното глобално управление на света?

Истината е, че ако вземем предвид огромния брой форуми, инициативи и научни публикации по този въпрос, може да ни се стори, че сме на прага на нова епоха. В действителност обаче нещата не стоят така - реализираните до този момент резултати са в пълния смисъл на думата разочароващи.

15.XII.2000 г.

²⁴ Commission of Global Governance. Our Global Neighbourhood. Oxford, 1995.